Miniaturní šperky v kulturní krajině

Mgr. Jitka Matuszková
Národní památkový ústav, Brno

Poetický titulek jsem si půjčila z jedné regionální studie[1] o drobných sakrálních stavbách, jimž se v posledních letech konečně věnuje patřičná pozornost. Svědčí o tom množství studií, soupisů, výzkumných úkolů i novinových článků a zpráv s tematikou drobných sakrálních objektů.[2] Celé půlstoletí byl tento svébytný projev lidového stavitelství nehodný zájmu z ideologického hlediska a na jeho význam upozorňovali jen ojedinělí badatelé.[3]

Cílem mé práce bylo zmapovat drobné sakrální objekty ve všech lokalitách národopisného regionu Podluží a zaměřit se především na jejich kulturní konotace. Vycházela jsem ze soupisu nemovitých památek ve zkoumané oblasti. Zarazilo mě, jak málo informací je o jednotlivých památkách evidováno. V podstatě se jednalo jen o formální popis, často bez uvedení, komu je objekt zasvěcen, a zcela scházelo zařazení jednotlivých objektů do historického a společenského a kulturního kontextu. Požádala jsem proto Ministerstvo kultury o financování projektového úkolu „Výzkum drobné sakrální architektury na Podluží, její identifikace a kulturní konotace" (identifikační kód PK00P04OPP016), který jsem řešila v letech 2000–2002. Podluží bylo zvoleno jako modelová oblast, protože zde stále žijí některé projevy lidové kultury a od konce 19. století se vyznačují tendencí expandovat do okolních oblastí.[4] Region se rozkládá mezi soutokem Moravy a Dyje, na východě hraničí se Slovenskem, na jihu s Rakouskem. Městským střediskem je Břeclav. Jádro oblasti leží v břeclavském okrese, severní část oblasti v hodonínském. Mezi podlužácké obce se řadí na jižním Podluží: Hlohovec, Hrušky, Charvátská Nová Ves, Ladná, Lanžhot, Kostice, Moravská Nová Ves, Poštorná, Stará Břeclav, Tvrdonice a Týnec; na severním Podluží: Dolní Bojanovice, Josefov, Lužice, Mikulčice, Prušánky a Starý Poddvorov. Obce Charvátská Nová Ves, Ladná, Poštorná a Stará Břeclav jsou dnes městskými částmi Břeclavi.

Hlohovec. Socha sv. Floriána.

Kostice. Kaplička sv. Terezie v době hodové bohoslužby.

Týnec. Obraz a kaplička Panny Marie s památným stromem.

Dolní Bojanovice. Boží muka nebo poklona Sv. Huberta.

Ladná. Poklona sv. Vendelína.

Terénní výzkum se uskutečňoval s vědomím starostů a za přispění kronikářů obcí nebo místních písmáků, případně znalců terénu, kteří byli ochotni v katastru obcí hledat i objekty umístěné v těžko dostupných místech. Spolupracovníky, kteří si zaslouží být jmenováni, jsou Josef Uher-Jožulka z Lanžhota[5] a Jan Blaha, obecní kronikář z Dolních Bojanovic.[6] Jejich pomoc byla neocenitelná při doplňování soupisu drobných sakrálních objektů, vyhledávání v terénu a zjišťování pověstí. Excerpci podstatné části archivních pramenů, jmenovitě fondů brněnské konzistoře, velkostatku Břeclav a velkostatku Hodonín, zajistil Mgr. Dalibor Hodeček. Jako srovnávací materiál posloužila kresebná dokumentace Jaroslava Koželuhy z padesátých let 20. století. Výsledkem je katalog sakrálních objektů, sestavený pro každou lokalitu samostatně.

Typologie

Řešení úkolu odhalilo několik problémů. Jedním z nich je terminologická neujasněnost. Než ji předestřu, pokusím se charakterizovat tři stavební druhy, jež moravská odborná literatura rozlišuje: boží muka, kapličku a poklonu.

Boží muka definovali Josef Tumpach a Antonín Podlaha[7], opírajíce se mimo jiné o materiál, který v Českém lidu publikoval Čeněk Zíbrt.[8] Autoři hesel v pozdějších slovnících vycházeli z jejich definice a jen ji nepatrně obměňovali a připustili, že boží muka mohou mít i jiný tvar než sloup: drobný pašijový památník, obvykle ve tvaru sloupu nebo pilíře s kaplicí-lucernou pro umístění sošky, reliéfu nebo obrazu, a s křížem ve vrcholu, umisťovaný v sídlištích, zejména však na polích, křižovatkách a ve volné krajině. V otevřené lucerně se zapalovalo světlo. Boží muka mohou být památníkem šťastných i tragických událostí v životě obce i jednotlivce, symbolem usmíření sporů, pokutou za spáchaný přečin nebo vymezují hranice pozemků a katastru.[9] Typologií božích muk se zabýval blanenský badatel Adolf Bunny Král a vymezil čtyři základní typy:
1) Sloupová, převážně kamenná, mají svůj původ ve středověku a sestávají z různě tvarovaného sloupu s lucernou.
2) Čtyřboká jsou tvořena jediným pilířem, obvykle čtvercového půdorysu, lucerna bývá vymezena římsami a prolomena otvory nebo nikami, některé pilíře jsou členěny vertikálně mělkými výklenky; tento typ se staví většinou z cihel od 18. století. 3) Trojboká boží muka mají trojúhelníkový půdorys a jsou charakteristická pro pozdní baroko. 4) Atypická boží muka mohou mít, mnohoúhelný půdorys, kuriózní vzhled nebo jsou součástí jiných staveb.[10] Další badatelé se zaměřili na popis jednotlivých částí božích muk a jejich terminologii.[11]

Dosavadní teorie o genezi božích muk i terminologickou literaturu shrnul Zdeněk Vácha, podotkl však, že publikované teze je nutno podrobit kritické analýze.[12] Pro účely této práce stačí připomenout, že na našem území to byl kníže Boleslav II. Pobožný (panoval 973–999), kdo nařídil, aby na každé bráně křesťanského města bylo namalováno nebo vytesáno znamení umučení Božího a aby u každé křesťanské vsi bylo postaveno takové znamení na sloupě kamenném nebo dřevěném.[13] Trefil se tím do lidového náboženského cítění, v jehož duchu se papež Řehoř Veliký (540–604) zastával zobrazování křesťanských námětů: *„Jedna věc je uctívat obraz; jiná věc je dovídat se pro-*

střednictvím příběhu na něm, co máme uctívat. Co čtenáři předkládá kniha, předkládá takový obraz negramotnému, který naň hledí. Z obrazu je i neučenému zřejmo, jaký příklad má následovat. V něm si negramotní čtou. Proto obrazy zastupují knihy, zejména pro barbary (kteří neumějí číst).” (Dopis 11:13)[14] K tomuto důvodu se přiklánějí také mladší vykladači Boleslavova nařízení.[15] Za nejstarší boží muka, která se na našem území dochovala, je pokládán kamenný sloup z obce Všestudy, pocházejí z 13. století a deponovaný v okresním muzeu v Chomutově.[16] Nejstarší jihomoravské středověké památky, jejichž katalog pořídil v již citované práci brněnský umělecký historik Z. Vácha, jsou vesměs datovány 15. a 16. stoletím.

Kaplička je samostatně stojící drobná architektura s uzavřeným vnitřním prostorem, která svými proporcemi, členěním a výtvarným pojetím odpovídá, jak doplňují etnografové, lidovému stavitelství v regionu, není však prosta ani slohových vlivů. Uvnitř kapličky bývá oltář se sochou nebo vyobrazením světce, jemuž je zasvěcena. Liturgicky se od kostela odlišuje tím, že v ní nikdy není přechovávána eucharistie.[17]

Termín kaplička vývojově souvisí s výrazem kaple. Původně se tak označovalo místo, kde franští králové uchovávali legendární plášť (lat. capella) sv. Martina z Tours.[18] Jméno bylo později přeneseno na malé modlitební síně v profánních stavbách a také na samostatně stojící sakrální stavby (např. kaple křestní, náhrobní aj), nebo načásti celků (např. chórové kaple, boční kaple). Veřejná kaple směla být zřízena se souhlasem biskupovým po splnění zákonných podmínek.[19] Kaplička má na rozdíl od kaple drobnější rozměry a vnitřní prostor tak malý, že se v něm nemohou shromažďovat věřící. V obcích bez kostela obvykle představuje dominantu v jejich středu, v tomto případě bývá její součástí zvonice.

Poklona je přízemní nebo patrová stavba obdélného nebo segmentového půdorysu. Čelní strana bývá členěna mělkou vpadlinou nebo různě hlubokou nikou, určenou pro obraz nebo sochu světce, jemuž je poklona zasvěcena. Stavba je završena různě tvarovaným štítovým frontonem nebo střechou a vždy s křížem v nejvyšším bodu. Někdy může být subtilnějších rozměrů a může připomínat hranolová boží muka, liší se však od nich obdélným půdorysem, absencí lucerny a tím, že poklona je určena pro čelní pohled, proto se veškerá výzdoba soustřeďuje na průčelí.

Tvrdonice. Trojboká boží muka. Kresba J. Koželuha.

Někdy dosahuje rozměrů kapličky, většinou však nemá vnitřní prostor, do kterého lze vstoupit, nýbrž jen hlubokou niku. Vyskytují se ovšem poklony s vnitřní prostorem, tím podstatným rozdílem oproti kapličkám je absence oltáře. Poklony se objevují ve vrcholném a pozdním baroku a až na výjimky mají velmi podobný pozdně barokní vzhled, který doznívá ještě hluboko v 19. století.

Kromě vyjmenovaných stavebních typů je nutno zmínit ještě kříže, obrázky svatých, a sochy. A také samostatně stojící zvonice, jejichž prvotní význam byl profánní a ryze účelový, daný ohňovým patentem Marie Terezie z roku 1751. Všechny sakrální stavbičky bývají umisťovány na významných a pověstmi opředených místech[20] jakou jsou křižovatky, výpadovky, záhyby cest, návrší a pod. Velmi často je okolí sakrálních objektů doplněno zelení,[21] především stromy, jejichž výskyt je v místním druhovém složení přirozený. Na jižní Moravě jsou to zvláště lípy, jasany a jírovce (kaštany). Stromy byly již v předkřesťanských kulturách pokládány za místa setkání člověka a bohů a pro svůj vegetační cyklus podobný lidskému životu jsou ve všech kulturách antropomorfním symbolem.[22]

Hrušky. Obrázek sv. Urbana ve vinohradech.

Hrušky. Socha Archanděla Michaela.

Hrušky. Socha Archanděla Michaela.

Lanžhot. Lekvárníkových kříž.

Kostice. Balíkových kaplička.

Terminologické problémy

A jak se projevuje terminologická neujasněnost? Podílejí se na ní tři rozdílná východiska: odborné se snahou jednotlivé stavební druhy a jejich typy klasifikovat a utřídit; církevní dané církevními pravidly; lidový katolicismus.

Boží muka se v lidovém prostředí říká nejen drobným sakrálním stavbám, nýbrž také křížům, neboť prvotní a důležitý je ideový obsah, tedy připomínka Kristova umučení, nikoliv forma. Nejstarší boží muka jsou v podobě sloupu, aby připomínala Kristovu velikonoční obět, a proto se jim říká také pašijový památník. Projevem barokní rekatolizace je zasvěcování božích muk různým světcům, což je zjevný protimluv. Vedla k tomu zřejmě skutečnost, že niky bývaly vyplněny obrázky svatých mučedníků. Jak již bylo řečeno, architektura některých čtyřbokých božích muk tvoří přechod k architektuře poklony, takže jejich druhové zařazení může být nejednoznačné. Vodítkem pro klasifikaci může být skutečnost, že *poklona* bývá, narozdíl od božích muk, členěna pouze jedním výklenkem, je postavena na obdélném nebo segmentovém půdorysu a je mohutnější než boží muka.[23] Nelze se opřít o kodifikované vymezení pojmu poklona, neboť již citované slovníky tento architektonický typ neznají. Běžně výraz poklona užívá Bohumil Samek v soupisu památek na Moravě [24] a ve stejném významu se vyskytuje v rejstříku nemovitý kulturních památek, evidovaných na Moravě. Snad právě proto považují kolegové z Čech termín poklona za moravské specifikum a pokládají nás za výstředníky, když lpíme na tomto pojmu, místo abychom přijali termín výklenková kaplička, běžný v Čechách. Vedle uvedeného termínu se tomuto typu stavby v Čechách říká také polní kaplička, patrně podle německého vzoru Feldkapelle. V třídníku funkčních typů nemovitých památek SW aplikace SÚPP – MonumIS 2000[25] je sice v oddíle: „AU drobné stavby a díla“ uvedena pod kódovým označením AU030 výklenková kaplička se synonymy polní kaplička a poklona, v poznámce je však uvedeno, že jde o chybné užití pojmu. Ovšem ani čeští autoři nejsou jednotní, neboť např. Jaroslav Herout pod heslo boží muka zahrnuje také ploché šířkové stavební útvary kasulového obrysu, tedy typ poklony neboli výklenkové kapličky v Čechách.[26]

Podívejme se na výraz poklona blíže. V Ottově slovníku naučném je pod heslem poklona uvedeno, že ve starém českém právu znamená dobrovolný dar, resp. daň dávanou

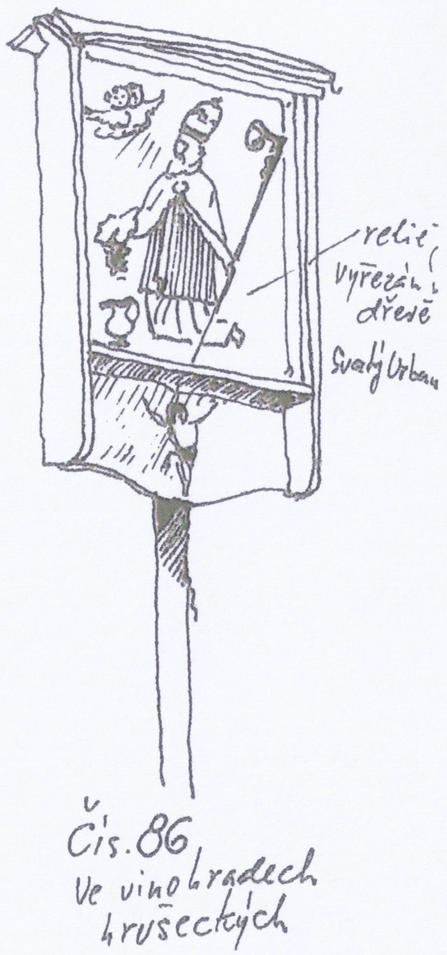

Hrušky. Obrázek sv. Urbana ve vinohradech. Kresba J. Koželuha.

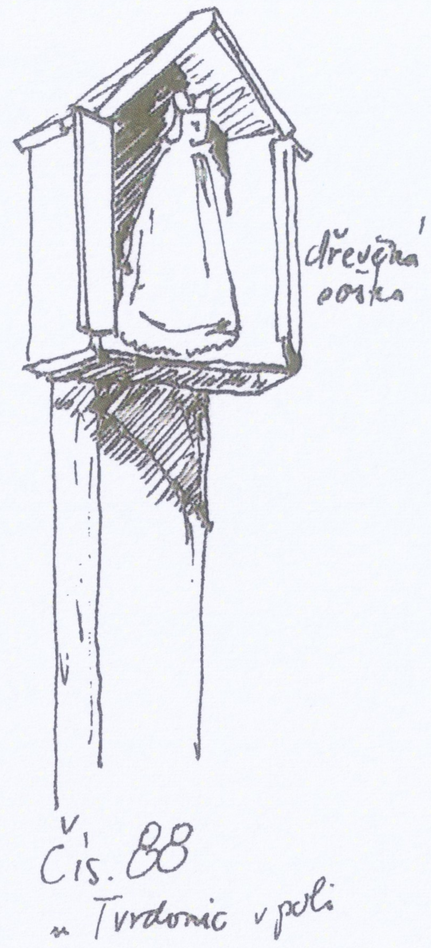

Tvrdonice. „Stúpek" Panny Marie. Kresba J. Koželuha.

panovníkovi, a je synonymem slova pocta (salutatio). Byly tak nazývány daně, dokud měly ráz dobrovolných dávek.[27] Z církevního hlediska je poklona úkon, kterým věřící vyjadřuje úctu Bohu, Nejsvětější Trojici nebo Panně Marii. Odtud se patrně v 18. století přenesl na místo, z něhož poutníci poprvé spatřili cíl své cesty[28], vždyť většina poutních svatyní byla zasvěcena mariánskému kultu. V lidovém prostředí se poklona nebo „na pokloně" říká některým sakrálním objektům umístěným na strategicky významných přístupových místech do obce a tvořících kolem ní ochranný kruh.[29] Tedy na místech, z nichž lze vzdát úctu místu, do něhož se vstupuje. Příkladem mohou být poklony sv. Peregrina a sv. Kajetána ve Veselí nad Moravou, které stavebním typem připomínají spíše trojboká boží muka. Výše uvedený výklad podporují zápisy z Litomyšle a Poličky o sumách, které si tesaři (! šlo tedy o dřevěné útvary, pravděpodobně kříže) účtovali od postavení poklony za městskou branou.[30]

Ani termín *kapli*čka není jednoznačný. Kromě drobné architektury se tak označuje i jakýkoliv výklenek pro sochu nebo jiné vyobrazení světce. Některé stavby mají rozměry kapličky, a tedy i vnitřní prostor, přesto jsou v moravské uměnovědné literatuře označovány jako poklony, např. poklona sv. Jana Nepomuckého v Miloticích nebo poklona zasvěcená témuž světci v Brně. Proč? Ten podstatný rozdíl tkví v tom, že kaplička musí mít oltář, na který lze přinést a položit eucharistii. Všechny ostatní stavby, vyjma božích muk, jsou tedy poklonami. Jak již bylo řečeno, v Čechách označované jako výklenkové nebo polní kapličky, zatímco všechny stavby s vnitřním prostorem bývají označovány jako kapličky prostorové.[31]

Terminologie v zahraničí rovněž není ustálená. Např. v polské odborné literatuře se rozlišují pouze kříže a kapličky. Posledně jmenované se dělí na zděné a dřevěné, které mohou být na stromech, na sloupech nebo mohou být umístěny na zemi.[32]

Ani církevní právo nevnese do problematiky stavební typologie jasno, neboť se touto otázkou vůbec nezabývá. Církev užívá termín kulturní statky náboženské povahy nebo církevní kulturní statky a církev skrze ně rozvíjí své

Tvrdonice. Trojboká boží muka.

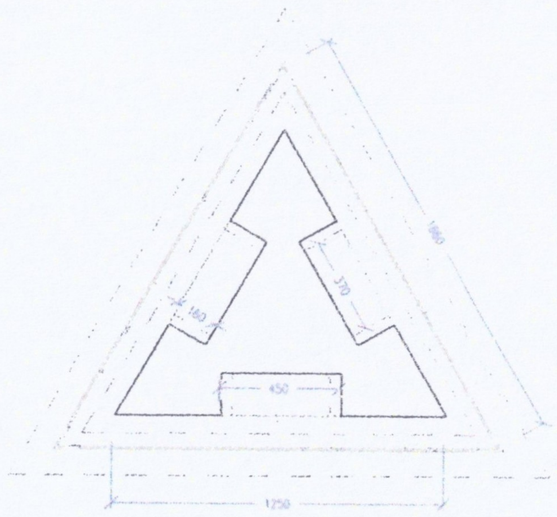

Tvrdonice. Boží muka, zaměření – půdorys.

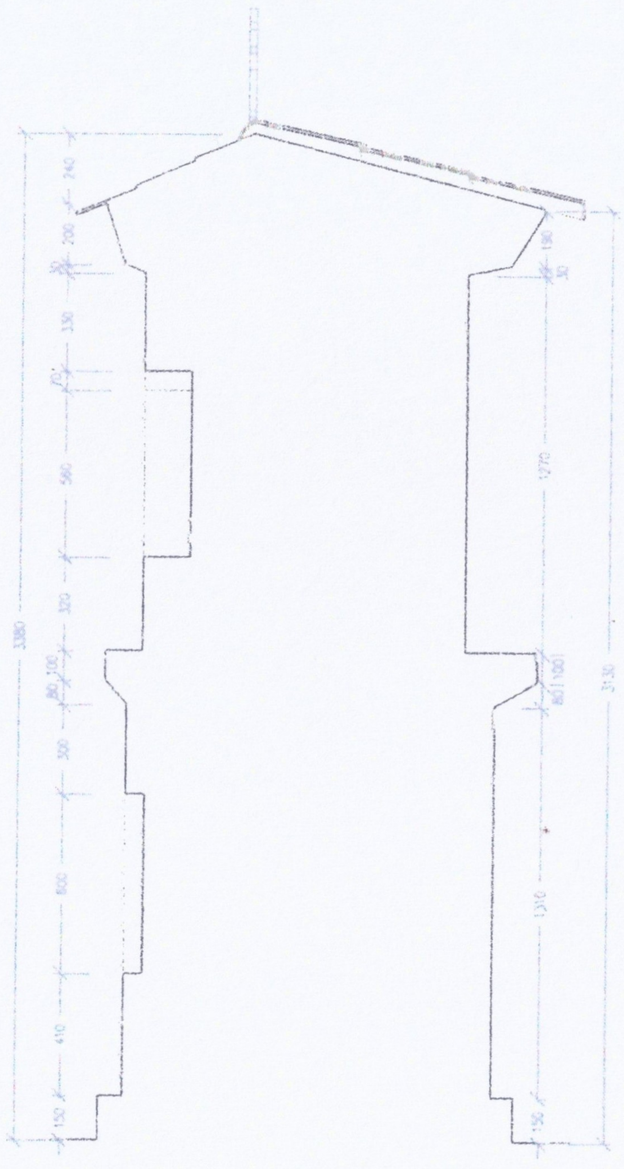

Tvrdonice – Boží muka u silnice do Týnce

vyhotovil: Ing.Slodola, Ing.Kazda

termín: prosinec 2002

Tvrdonice. Boží muka, zaměření – řez.

pastorační poslání.[33] Podstatná jsou v tomto smyslu posvátná místa, „určená k bohoslužbě nebo pohřbu věřících zasvěcením nebo žehnáním, které k tomu předepisují liturgické knihy“[34], z nichž jsou jmenovitě uvedeny kostely, kaple a poutní svatyně.[35] Benedikcionál pak předepisuje speciální žehnací obřady pro tyto typy sakrálních objektů: kostel, kaple, kříž, socha nebo obraz Krista, socha nebo obraz Panny Marie, socha nebo obraz svatých a křížová cesta.[36] A lidové prostředí jednotlivé typy libovolně zaměňuje, jak již bylo řečeno výše.

Tento příspěvek si neklade za cíl vyřešení terminologického aspektu, chtěl na něj pouze upozornit. Přistupme proto k výsledkům výzkumu a k vybraným ukázkám katalogu.

Kulturní konotace

Výzkum byl sice zaměřen na jeden region, bez srovnávacího studia by však nebyl úplný, proto mají zjištěné kulturní konotace obecnější platnost pro všechny katolické oblasti u nás.

Všechny drobné sakrální objekty jsou roztroušeny po celém katastru jednotlivých obcí. Jsou mezi nimi tyto druhy: sochy, kapličky, boží muka i poklony a tzv. „stúpky“, to jest obrázky svatých připevněné na dřevěném, dnes častěji na kovovém sloupku, případně na stromě, a nejpočetnější skupinu tvoří kříže. V etnograficky živé oblasti, jakou je Podluží, nesou stavby nesmazatelné stopy svého regionu, především ve výzdobě - šmolkové podrovnávky, nástěnní malba v barevnosti a motivech typických pro region: červená, zelená, žlutá a modrá; motivy – granátová jablka, karafiát, růže, tulipán, kostky (hrozny), rotlinné úponky, ptáčci a pod. V posledních letech lze pozorovat, že nástěnní malbou jsou ozdobeny také podstavce křížů, jak je tomu např. u Lekvárníkovych kříže v Lanžhotě, Čechovych kříže v Týnci nebo nejnověji u kříže v Jochové ulici v Moravské Nové Vsi. Koncem 19. století se na stavby používal materiál z lichtenštejnské knížecí cihelny v Poštorné, který jim rovněž vtiskl nezaměnitelný a neopakovatelný vzhled: glazované i režné cihly a tvarovky, barevně glazovaná krytina včetně hřebenáčů. Jako příklad může posloužit Balíkových kaplička v Kosticích nebo poklona sv. Vendelína v Ladné. Nahrazování dožilé glazované bobrovky současnou krytinou s sebou nese ztrátu nejen celkového výrazu stavby, ale také historických souvislostí, jako se tomu stalo ne-

dávno u kostela sv. Michala v Ladné. Snad lze vyvodit závěr, že drobné sakrální stavby jsou jediné lidové stavby, které nebyly podmíněny hospodářskou funkčností, proto snad nejvlastněji vyjadřují estetické cítění svých stavebníků i stavitelů – venkovských zedníků.

Důvody pro postavení byly různé, někdy jsou uvedeny v dedikačním textu se jmény donátorů přímo na podstavci, jindy žijí v ústní tradici, lidových písních starého data (Za Starú Breclavú) i v těch nových od současných lidových skladatelů (Bojanovský krížu od Fanyna Krši, Súhradská uža od Jožulky Uhra z Lanžhota) a v povědomí místních obyvatel.

Pro ilustraci uveďme nápis na podstavci Turkova kříže v Mutěnském lese u Dolních Bojanovic:

Na tomto místě
zemřel dne 20.12.1939 tragickou smrtí
MICHAL TUREK
v mladém věku 21 let.
Zdráv jsem práci v lese nastoupil, nic netušil,
že víc se z tohoto místa domů nevrátím.
Zde těžký strom mne k zemi porazil
a již nikdo mne k životu nevzbudil.
Viz, jak smrt zrádně číhá, ani se nenadíš.
Ráno s úsměvem jsem rodný dům opouštěl,
v poledne se sestrou zde poseděl a obědval
a ve čtyři hodiny náhle Pán na věčnost mne odvolal.
Kdo půjdeš okolo a měls mě rád,
zde zastav se a pomodli za mne Otčenáš.

Dřímej sladce tichý svůj dočasný sen –
my na Tebe v životě nikdy nezapomenem.
Buď s Bohem, synu nám tak milý
naše srdce stále pro Tebe truchlí.

Kromě vyjádření víry v křesťanského boha jsou např. výrazem pykání za zlý čin nebo „na usmíření božího hněvu", či němou prosbou, kdy např. v Kosticích bezdětní manželé stavěli kříže na křižovatkách, aby si vyprosili dítě, jiné mohly plnit i ochrannou funkci, např. obrázky sv. Urbana ve vinohradech. Pohnutek je řada, vybrané jsou uvedeny v ukázkách z katalogu.

Drobné sakrální objekty plní v životě věřícího člověka významnou roli a každodenně mu zprostředkovávají

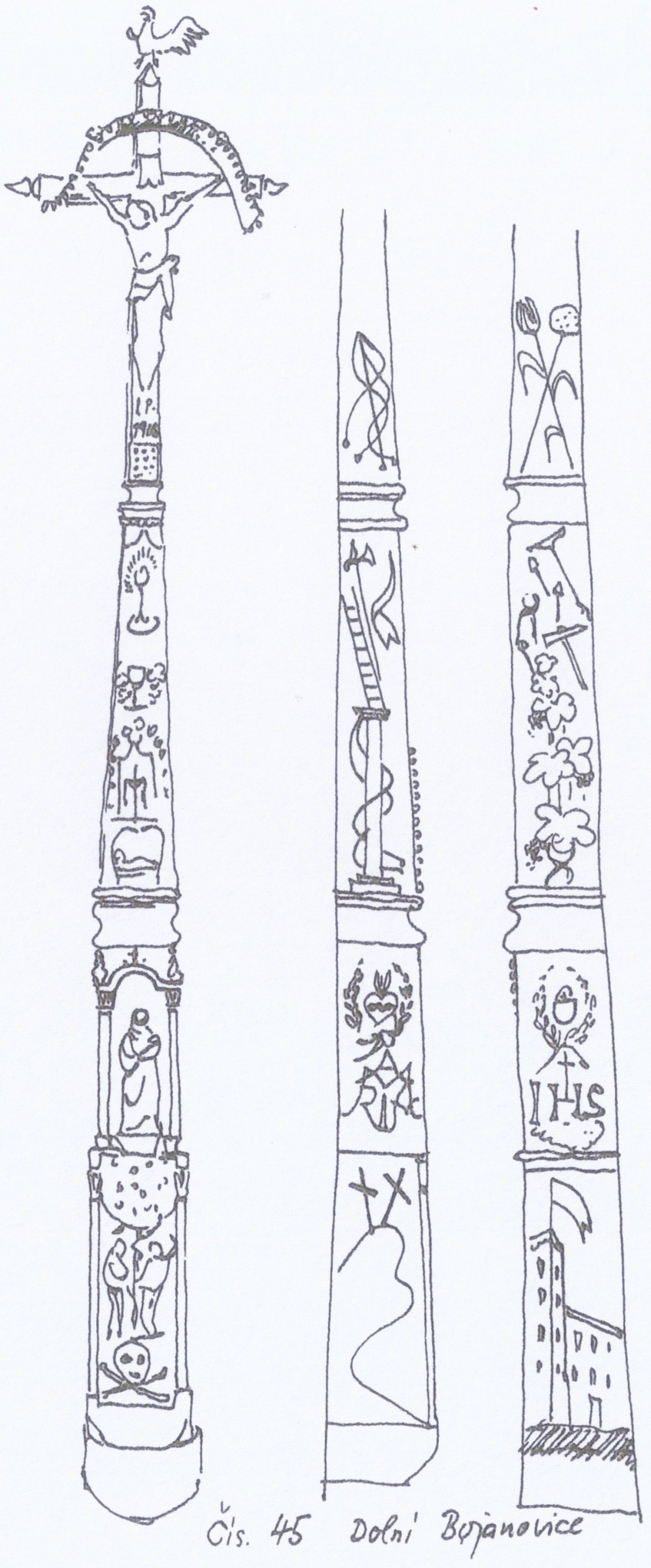

Dolní Bojanovice. Dřevěný kříž z roku 1908 u kostela. Kresba J. Koželuha.

Týnec. Kaplička Panny Marie. Kresba J. Koželuha.

Hrušky. Socha archanděla Michaela. Kresba J. Koželuha.

kontakt s duchovním životem. Věřící se při cestě kolem pokřižují, někteří se i pomodlí a do kapličky vhodí drobnou minci jako výraz díků za splněné přání.[37] Mnohé nápisy na podstavcích křížů a soch kolemjdoucí přímo nabádají k sebereflexi a modlitbě, jako tento nápis na Račických kříži v Dolních Bojanovicích:

KŘÍŽ TU STOJÍ OSAMĚLÝ
TĚLO PROBODANÉ
ZASTAV SE ZDE DÍTKO DRAHÉ
A POHLÉDNI NA MNE
NENALEZNEŠ UKLIDNĚNÍ
V ŽIVOTA SVÉM VLNOBITÍ
DOKUD DUŠE TVOJE ŠTVANÁ
NEPŘIMKNE SE KE MNĚ

Sakrální objekty jsou cílem procesí v prosebné dny a jiné významné svátky, koná se u nich odpolední bohoslužba slova – nahrazuje požehnání v kostele – ve svátek patronů, jimž jsou zasvěceny. Některé jsou místem zastávek a modliteb při velikonočním hrkání a bývaly jím v minulosti i při jiných obřadních obchůzkách.[38] Kaple nebo zvonice v obcích bez kostela slouží ke květnovým a říjnovým mariánským modlitbám v podvečer, nešporám, a bývá do nich zavěšován dožínkový věnec.

Některé sloužily věrským praktikám. Například v Týnci se zavrtávaly nemoci do památného dubu s obrazem Panny Marie nebo matky mazaly tukem z věčného světla v kapličce bolavé oči svých dětí. Nově postavené dřevěné kříže musely být v noci až do posvěcení hlídány, lidé totiž věřili, že by je čarodějnice ořezaly a třísky použily k otvírání zámků.[39]

Specifickou funkci mají sakrální objekty na hranicích obcí: upozorňují příchozí, že se blíží k vesnici, a tím, že se pocestný u nich zastaví a pomodlí, vstupuje očištěn a bez zlých úmyslů do obce; v obcích bez hřbitova se u nich konalo kolektivní rozloučení s nebožtíkem[40]; v některých lokalitách ještě dnes u nich vítají vracející se poutníky.

O objekty se starají potomci donátorů, často jen vzdáleně příbuzní. Jsou hrdi na tuto svou povinnost a objekty udržují na vlastní náklady v dobrém stavu; na rozsáhlej-

ších opravách se bezúplatně podílejí ostatní věřící dle svých možností buď finančním příspěvkem, nebo prací. Největší počet sakrálních objektů je v Dolních Bojanovicích a jejich okolí zde vyniká pečlivou údržbou a bohatou květinovou výzdobou. V obcích, kde se z povědomí potomků donátorů vytratila povinnost o objekty pečovat nebo žádní potomci nejsou, tento úkol převzala obec a např. v Hlohovci si nechali zpracovat restaurátorský záměr, v němž jsou vyčísleny náklady na opravu všech sakrálních objektů na katastru obce.

Jak víme z minulosti, musel každý věřící, který chtěl postavit boží muka, kapličku nebo vztyčit kříž, požádat o svolení jak světskou vrchnost, tak biskupství.[41] Dnešní demokratické klima podnítilo výstavbu nových objektů, jednak z popudu jednotlivců nebo spolků a na jejich náklady a na jejich pozemku, jednak z popudu katolické církve, která jimi chtěla trvale připomenout přelom milénia. V tomto případě se na stavbu skládají všichni věřící a část prací je odvedena brigádnicky nebo financována mecenáši. Také dnes je zapotřebí svolení vrchnosti, představované příslušným stavbním úřadem, a církev participuje na světícím aktu. Každý takový objekt musí být rituálním způsobem vysvěcen – konsekrován (biskupem) nebo požehnán – benedikován (může i kněz), čímž se stane sakrálním objektem a nese signum sacrum – svátostné znamení.[42] Bez tohoto aktu by to byla jen obyčejná profánní stavba bez onoho spirituálního přesahu.

Tento příspěvek byl zaměřen pouze na představené aspekty sakrálních staveb. Nabízejí se ještě další úhly pohledu: historický, uměleckohistorický, architektonický, urbanistický, krajinotvorný i hledisko praktických potřeb jejich údržby a oprav aj.; ty však nebyly cílem této studie. Postihnutí celého kontextu drobných sakrálních statků totiž vyžaduje spolupráci příslušných specialistů.

Věřme, že i další generace budou vnímat sakrální statky jako stopy lidskosti, vypovídající o životních radostech i trápení vzdálených předků, a navazující tak pouto s vlastní minulostí, s vlastními kulturními i sociálními kořeny, a že i pro ně se stanou oněmi drobnými šperky v krajině fyzické i duchovní, bez nichž by představa našeho domova byla pustá.

Poznámky:

1) Srov. Nusek, J. – Svoboda, J. a kol.: Příběh kapliček. Drobné sakrální objekty na Podblanicku. Vlašim 2001, s. 4: „Krajina jako večerní šaty a kaplička – šperk, jež dodá lesku".

2) Srov. Hájek, T. – Bukačová, I.: Příběh drobných památek. (Od nezájmu až k fascinaci.) Praha 2001. Srov. dále práce publikované v periodikách Národopisná revue, Jižní Morava, Vlastivědný věstník moravský, Veronica, Malovaný kraj, RegioM, v regionálních tiskovinách a sbornících, např. Světci v lidové tradici, Uherské Hradiště 1995. Dále např. Staré stezky 4–8, Brno 1999–2003. Z produkce v Čechách např. Foud, K.: K soupisu kamenných božích muk na území města Plzně. Zprávy památkové péče 52, 1992, č. 5, s. 24–26. Dále v časopisech Pod Blaníkem, Dědictví Koruny české, Kámen, sborníky Tvář naší země – krajina domova 2001 aj.

3) Srov. např. Král, A. B.: Boží muka v jižní části brněnského okresu. (Typologie a chronologie). Jižní Morava 6, 1970, s. 86–92. Srov. týž: Zapomínaná architektura. Sborník Okresního vlastivědného musea v Blansku 2, 1970, s. 3–8. Srov. též Navrátil, V.: Výzva vlastivědným pracovníkům. Vlastivědný věstník moravský 38, 1986, s. 338.

4) Jeřábek, R.: Etnické a etnografické skupiny a oblasti. In: Vlastivěda moravská – nová řada, sv. 10. Lidová kultura na Moravě. (Red. J. Jančář.) Strážnice–Brno 2000, s. 21.

5) Od folkloru k folklorismu. Slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku. (Red. M. Pavlicová a L. Uhlíková.) Strážnice, ÚLK 1997, s. 124.

6) Za pomoc s identifikací objektů na Hodonínsku děkuji Ing. Vojtěchu Hromkovi, Ing. Antonínu Maleňákovi a PhDr. Josefu Rampáčkovi, pracovníkům někdejšího Okresního úřadu v Hodoníně.

7) Tumpach, J. – Podlaha, A.: Český slovník bohovědný, díl II. Praha, V. Kotrba 1916. s. 402.

8) Srov. Zíbrt, Č.: Boží muka. ČL 6, 1897, s. 578. Brož, J.: Boží muka z Plzeňska a Telecka na Moravě. ČL 8, 1899, s. 292–301. Rozum, K.: Boží muka. ČL 8, 1899, s. 414–417. Plaček, P. O.: Boží muka na Pacovsku. ČL 13, 1904, s. 429. Mcelský, J.: O původu Božích muk. ČL 13, 1904, s. 478–479. Zíbrt, Č.: Boží muka, ČL 14, 1905, s. 298–299.

9) Syrový, B.: Studijní slovníček architektury. Učební texty vysokých škol. Praha 1954, s. 64. Blažíček, O. a kol.: Slovník památkové péče. Terminologie – morfologie – organizace. Praha 1962, s. 31. Herout, J.: Slabikář návštěvníků památek. Praha 1978, s. 115. Frolec, V. – Vařeka, J.: Lidová architektura. Encyklopedie. Praha 1983, s. 19–20. Blažíček, O. J. – Kropáček, J.: Slovník pojmů z dějin umění. Názvosloví a tvarosloví architektury, sochařství, malby a užitého umění. Praha 1991, s. 34. Srov. též Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska I. Bratislava 1995, s. 46. Nejnověji srov. Chodura, R. – Klimešová, V. – Křišťan, A.: Slovník pojmů sakrálního výtvarného

umění. Kostelní Vydří 2001, s. 16.

10) Král, A. B.: Boží muka., o. c., s. 86–92. Srov týž: Zapomínaná architektura, o.c., s. 3–8.

11) Srov. Janík, K.: Boží muka a kapličky na Břeclavsku a Mikulovsku. Jižní Morava 1995, s. 244–252. Srov. též Busínský V.: Příspěvek k typologii a rajonizaci božích muk. Rukopis. Muzeum Aš 1995. Signatura 00598.

12) Srov. Vácha, Z.: Středověká drobná architektura na jižní Moravě. Projekt Věda a výzkum. Státní památkový ústav v Brně 2001. Rukopis. Nestránkováno

13) Srov. Mcelský, J.: O původu Božích muk. Český lid 13, 1904, s. 478–479, kde citujem Hájkovu Kroniku českou, 1541, s. 92.

14) Srov. Lane, T.: Dějiny křesťanského myšlení. Praha 1996, s. 93.

15) Srov. Zíbrt, Č: O Božích mukách. Český lid 31, 1931, s. 300–301. Cituje Chanovského Správu křesťanskou, Praha 1710: poutníci, když vidí různé obrazy v Božích mukách, se vyptávají na jejich význam a utvrzují se tím ve víře, stejně jako žíznicí a hladoví nebo těžkým břemenem obtížení poutníci při pohledu na Boží utrpení si uvědomí, že na pouti životem nelze očekávat jen radosti a lépe pak své trápení snášejí. Srov. též Zíbrt, Č.: Boží muka, Český lid 14, 1905, s. 299, kde cituje dílo Jana Třeboňského Kniha naučení a příkladův 1745, s. 58: *„Proč po cestách tolik sv. křížků se staví? Aby cestou jdoucí pocestní pohlednouc na kříž, se upamatovali na přehořké umučení a smrt Krista Spasitele našeho a jemu buďto krátkou modlitbičkou aneb pobožným vzdechnutím za tu nám tak velkou lásku prokázanou vděčni byli, za druhé aby pekelný duch a zlí lidé toho znamení sv. kříže se báli a celému okršlku toho města jak lidem, tak dobytku a osení buď skrze povětří, neb jiný zlý oučinek škoditi nemohli."*

16) Srov. Scheybal, J. – Scheybalová, J.: Umění lidových tesařů, kameníků a sochařů v severních Čechách. Ústí nad Labem 1985, s. 211.

17) Srov. Ottův slovník naučný XIII. Praha 1898, s. 966. Srov. také Syrový, B.: Studijní slovníček architektury. o.c., s. 169. Dále srov. Máčel, O. – Vajdiš, J.: Slovácko-architektonický vývoj vesnice. Praha I958, s.105–106. Srov. Frolec, V. – Vařeka, J.: Lidová architektura. o.c, s. 88. Dále srov. Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska I.o.c., s. 229. Srov. také Blažíček, O. – Kropáček, J.: o.c., s .96. Dále srov. Encyklopedie náboženství. (Red. M. Elser, S. Ewald a G. Murrer) Kostelní Vydří 1997, s. 147. Viz též Dudák, V. – Pošva, R. – Neškudla, B.: Encyklopedie světové architektury. Od menhiru k dekonstruktivismu. Díl 1, A–K. Praha 2000, s. 471–472. Srov. též Chodura, R. – Klimešová, V. – Křištan, A.: o.c. s. 41.

18) Srov. Machek, V.: Etymologický slovník jazyka českého. Praha 1971, s. 240. Encyklopedie náboženství. (Red. M. Elser, S. Ewald a G. Murrer) Kostelní Vydří 1997, s. 147.

19) Ottův slovník naučný XIII., Praha 1898, s. 966. Srov. též Kodex kanonického práva. Úřední znění textu a překlad do češtiny. Latinsko-české vydání s věcným rejstříkem. Praha, Zvon 1994, s. 529–531, kán. 1205–1213 a s. 535–537, kán. 1223–1229.

20) Frolec, V. – Vařeka, J.: Lidová architektura o.c. s. 19–20. Srov. též Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska I. o.c., s. 46. Srov. též Štajnochr, V.: Náčrt problematiky etnoekologických vztahů. Muzejní a vlastivědná práce 31 – Časopis společnosti přátel starožitností 101, 1993, s. 207–227.

21) Srov. Máčel, O. – Vajdiš, J.: Slovácko-architektonický vývoj vesnice. Praha I958, s.105–106. Srov. Též Frolec, V. – Vařeka, J.: Lidová architektura. Encyklopedie. Praha 1983, s. 88. Srov. Také Blažíček, O.–Kropáček, J.: Slovník pojmů z dějin umění,Praha 1991, s.96. Srov. také Brož, J.: Kapličky a výtvarníci lidoví na šumavském Podlesí. Národopisný věstník československý 23, 1930, s. 45–63.

22) Srov. Royt, J. – Šedinová, H.: Slovník symbolů. Kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii. Praha 1998, s. 94–95.

23) Srov. Nusek, J. – Svoboda, J. a kol.: Příběh kapliček. o. c., s. 14–15.

24) Srov. např. Samek, B.: Umělecké památky Moravy a Slezska 1. Praha 1994, s. 28–29. Telefonicky dne 31.1.2001 potvrdil mou definici a sdělil, že termín byl zařazen do slovníku uměleckohistorické terminologie, který byl připravován v Richterově semináři v 50. letech 20. st.

25) www.supp.cz/apollo/pictures/200071812963741.htm

26) Srov. Herout, J.: Slabikář návštěvníků památek. Praha, SSP-POP 1978. s. 115.

27) Viz Ottův slovník naučný XX., Praha 1903, s. 24. Srov. též Machek, V.: Etymologický slovník jazyka českého. Praha 1971, s. 468: poklona – staročesky, slovensky, srbocharvátsky = dar. Vzniklo z kloniti – darovati, věnovati (zastoupeno v ukrajinštine, srbocharvátštině a slovinštině), které je příbuzné se staroindickým śranáyati téhož významu. Srov. také Hais, K. – Hodek, B.: Velký anglicko-český slovník II. N–Z. Praha, Leda Academia 1997, s. 2513: tribute ang. =1. daň, poplatek, dávka, tribut 2. poddanství, vazalství, 3. dar, příspěvek, tribut, 4. hold, poklona, uctění, projev úcty, čest, počes, 5. procento rudy nebo odpovídající částka za těžbu; a tribute to = poklona čemu.

28) Srov. Holubová, M,: Putování na Svatou Horu v období baroka. In: Staré stezky 4. Poutní cesty. Brno, Památkový ústav v Brně 1999, s. 42. Srov. též Štajnochr, V.: Panna Maria Divotvůrkyně. Nauka o Panně Marii, mariánská ikonografie, mariánská poutní místa. Uherské Hradiště, Slovácké muzeum 2000, s. 43–44.

29) Srov. Štajnochr, V.: Náčrt problematiky etnoekologických vztahů. Muzejní a vlastivědná práce 31 – Časopis společnosti přátel starožitností 101, 1993, s. 207–227. Týž Panna Maria Divotvůrkyně. o.c., s. 25.

30) Srov. Boček, A.: Poklona. Český lid 31, 1931, s. 73.

31) Srov. Nusek, J. – Svoboda, J. a kol.: Příběh kapliček, o .c., s. 16.

32) Srov. Seweryn, T.: Kapliczki i krzyże przydrożne w Polsce. Warszawa, PAX 1958.

33) Srov. Oběžník o nutnosti a potřebnosti inventarizace a katalogizace církevních kulturních statků. Praha, Sekretariát České biskupské konference 2001, s. 14 a 20.

34) Srov. Kodex kanonického práva. Úřední znění textu a překlad do češtiny. Latinsko-české vydání s věcným rejstříkem. Praha, Zvon 1994, s. 529, kán. 1205.

35) Tamtéž, kán. 1214, 1223 a 1230.

36) Srov. Benedikcionál. Praha, Česká biskupská konference, liturgická komise 1994, s. 59, 86, 90, 93, 96 a 99.

37) Jako příklad srov. Noháč, J.: A ona zapomněla.... Hodonín 1922, s. 6–7. Autor popisuje odvody v Břeclavi a jak ženy a děvčata do pokladničky pod křížem u kostela obětovala peníze, aby jejich syn a milý nebyl odveden. Nebo srov. Hurník, I.: Dětství ve Slezsku. Praha, Čs. spisovatel 1979, s. 54–55: *„Pan magistr ...Jeho myšlenky dostávaly po páté láhvi a po páté písni hloubku. Nabádal k pokrokovosti, vědeckému myšlení, k občanské cti, což ho nutně přivádělo k požadavku sebekázně a střídmosti v každém směru. Když zapěl poslední píseň a dopil poslední láhev, vykročil ke Klimkovicům a holí už nežongloval, podlehnuv těžké depresi u vědomí, jaká distance zela mezi jeho ideemi a činy tohoto večera. I vlekl se polní cestou, a aby ulehčil svědomí, konal až do Klimkovic milosrdné skutky. Do všech kapliček podél cesty hodil a ke všem křížkům a božím mukám přiložil drobnou minci."*

38) Srov. Zíbrt, Č.: veselé chvíle v životě lidu českého. Praha, Vyšehrad 1950, s. 362: V Boršicích u Strážnice děvčata s věnečky na hlavách a májkami v rukou, se zdrůženou královnou mezi sebou, jdou průvodem ke kapli sv. Jana, zpívajíce svaté písně. Pomodlí se u kaple a poskládají do ní věnečky a májky.

39) Srov. SOA Hodonín, fond VMHO.

40) Srov. Navrátilová, A.: Rituální význam účasti na poslední cestě zemřelých. Národopisná revue 10, 2000, s. 13–14.

41) Ottův slovník naučný XIII. Praha 1898, s. 966. Srov. také Janík, K.: Boží muka a kapličky na Břeclavsku a Mikulovsku. Jižní Morava 1995, s. 250–251.

42) Srov. Kodex kanonického práva, o. c.., kán. 1206. Srov. také Tretera, R. J.: Církevní právo. Díl první. Praha 1992, s. 74. Srov. též Huphrey, C. – Vitebsky, P.: Posvátné stavby. Praha 1998, s. 60. Postup žehnání srov. Benedikcionál. Praha, Česká biskupská konference, liturgická komise 1994, s. 59–62.

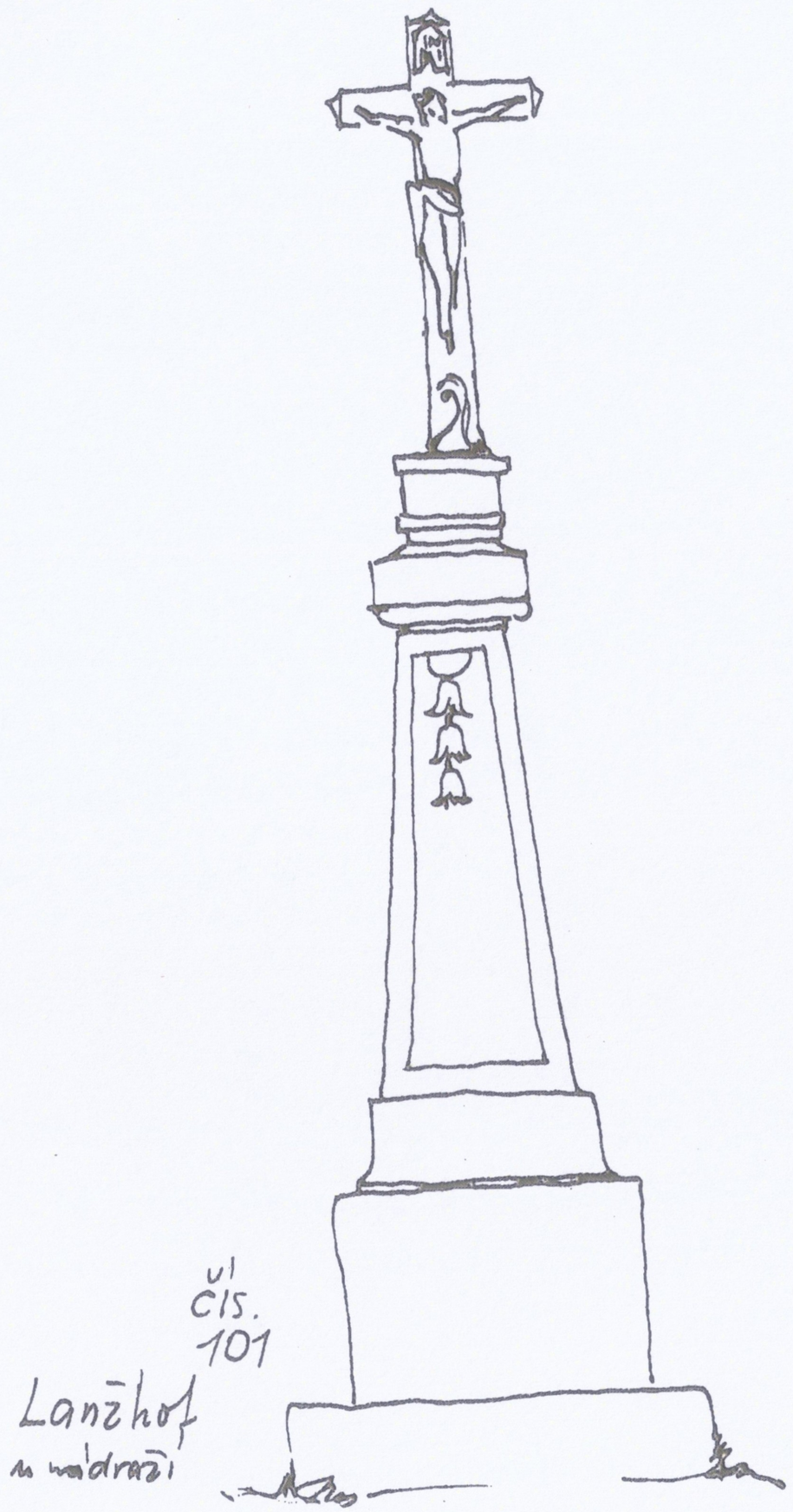

Lanžhot. Lekvárníkových kříž. Kresba J. Koželuha

UKÁZKA PASPORTŮ

1) Socha sv. Floriána v Hlohovci

Umístění: na horním konci dědiny
Parcela č.: 936/1 dle kn; R.č.: 38821/7-1247
Datace: 1890
Negativy NPÚ v Brně: 14465, Ma 17-18/021
Ikonografie:
Popis: Socha v obvyklém ikonografickém zobrazení. Na čelní straně dříku vsazena mramorová deska s rytým nápisem a ozdobnou iniciálou příjmení.

Tuto
sochu nechali postaviti
JAN, PETR a MARIE
GARČIC
1890
Oroduj za nás - Sv. Floriáne

Rozměry: v 382 cm, š 177 cm, hl 177 cm
Materiál: sokl pálená cihla, červeně probarvená omítka, nápisová deska z bílého jemnozrnného mramoru, socha – červená keramika pálená do formy, žerď dřevěná
Historie: Dle dopisu MNV v Hlohovci ze dne 21.4.1964, č.j. 464(64 G, adresovaného KSSPPOP v Brně, nechali sochu postavit jmenovaní donátoři z domu č. 64 a socha patří k tomuto domu. Asi do roku 1937 se o sochu hlásil jako majitel Arnošt Štěpánek, Hlohovec č. 64, který měl za ženu Garčicovou, nyní tedy socha patří Josefu Kašníkovi, č. 64, který má za ženu dceru Arnošta Štěpánka.
Sochu v roce 1998 restauroval František Pavúček z Pavlova.
Konotace: Kolem pět lip. Každoročně k němu býval prosebný průvod počátkem května na svátek sv. Floriána. V padesátých letech 20. století musel farář žádat písemně odbor vnitřních věcí Okresního úřadu v Břeclavi o povolení procesí. Dnes se u sochy modlí velikonoční hrkači.
Prameny a literatura:
SOA Břeclav, fond A4 ONV Břeclav 1949-1960, inv. č. 383, karton 80
Břeclavsko. Brno 1969, s. 408.
Spisový archiv NPÚ ÚOB v Brně
Záměr na restaurování. Hlohovec, okr. Břeclav. Zpracoval 1. 6. 1997 František Pavúček, Pavlov Na návsi 83. 42 s.

2) Socha archanděla Michaela v Hruškách

Umístění: U domu č. 275 obchodníka Košuta, parcela č. 1964/1 dle pk, 206 dle kn, R.č.: 0
Datace: po 1904
Negativy NPÚ v Brně: Ma 11-14/022, G 400/31-32
Ikonografie: Koželuha č. 80
M. Snopková: Náboženské tradice. In: Hrušky, občané své obci. Podivín,1998, foto z 30. let 20. st. na s. 61.
Popis: Na hranolovém soklu s výraznou profilovanou vyloženou římsovou deskou je na nízkém plintu socha archanděla, který s rozmachem propíchává kopím baziliška u svých nohou.
Nápis na čelní straně dříku, ve vpadlém rámu je text.

Zde
byl ve výroční den svého narození
22. září 1904 usmrcen
MICHAL BENEŠ
rolník v Hruškách č. 90
jsa stár 35 let
obětuj
za spásu duše jeho otčenáš!

(na soklu signován F. Štabla Hodonín)
Materiál: pískovec
Historie: Roku 1904 na tomto místě zavražděn Michal Beneš-Kotúč z č. 90 (Kotúč se rodině přezdívalo podle kolečka, kterým dělníci pracující na stavbě železniční dráhy říkali kotouč a Benešovi tento výraz přejali)
Sochu archanděla pořídila vlastním nákledem rodina zemřelého, autorem je F. Štabla z Hodonína. Nápis dle Koželuhovy kresby Zde...35 let. Obětuj za spásu duše jeho Otčenáš – není na kresbě rozložen přesně.
Poškozena v noci z 25. na 26. srpna 1953 po hrušeckých hodech. Dle knihovní vložky KÚ v Břeclavi byl v roce 1904 postaven kamenný kříž na parcele 1964 (1 náves proti domu čp. 275, parcela st. pl. 323).
Konotace: Vypráví se, že rozvážný hospodář, který neholdoval pití, oslavoval své narozeniny v obecní hospodě (Čechova, nyní je v ní knihovna). V hospodě na Beneše začali slovně dotírat tři hosté, ten se nechtěl hádat a odešel raději domů. U Košutova obchodu ho tři útočníci dostihli a jeden z nich ho probodl. Michal Beneš byl na místě mrtev.
Prameny a literatura:
SOA Hodonín, VMHO 9
Snopková:, M. Náboženské tradice. In: Hrušky, občané své obci. Podivín, Galerie 1998, s. 126, 120.

3) Obrázek sv. Urbana v Hruškách

Umístění: ve vinohradech zv. Hastrmany
Parcela č.: ; R.č.: 0

Datace: poč. 20. století, 1969
Negativy NPÚ v Brně: Ma 10-14/018
Ikonografie: Koželuha č. 86
Popis: Dřevený sloupek, na jehož vrcholu je připevněna dřevěná deska, chráněná stříškou, s reliéfem světce.
Materiál: dřevo, polychromie
Historie: Část vinohradů byla v šedesátých letech zlikvidována, protože překážela v obdělávání honů. Bratři Antonín a Václav Trpělkovi pořídili nový vyřezávaný dřevěný obrázek sv. Urbana v roce 1969 a postavili jej u staré studny v Hastrmanech
Konotace: Hlídá vinohrady, bývá u něj slavnost zarážení hory. Předseda Slováckého krúžku a Svazu zahrádkářů ing. Josef Blažej z č. 285 nechal v roce 1993 zhotovit dvě sošky sv. Urbana v Keramických závodech v Poštorné. Obě byly posvěceny a při zábavě vinobraní postaveny v trati vinic zv. Písky.
Lidově se mu říká Urbánek.
Prameny a literatura:
SOA Hodonín, VMHO 9
Snopková, M.: Náboženské tradice. In: Hrušky, občané své obci. Podivín, Galerie 1998, s. 129.

4) Dřevěný kříž u kostela v Dolních Bojanovicích
Umístění: na parkánu u kostela
Parcela č.: 168 dle kn; R.č.: 2206
Datace: 1908
Negativy NPÚ v Brně: .27045-6, Ma 20/004 a 25/004
Ikonografie: Koželuha č. 45
fotoarchiv Libora Tomšeje
Popis: Dřevěný vysoký kříž je pokryt plastickými reliéfy s biblickými motivy a nástroji Kristova umučení. Korpus je plechový, pod ním je kříž datován L.P. 1908.
Materiál: dřevo, polychromie, plech
Historie: Původně stál u polní cesty podél Hrabínků do trati Hloží. Zhotovil místní řezbář František Vymyslický v roce 1905 na přání výměnkářky Františky Hubáčkové. V roce 1946 byl kříž opraven.
Konotace: na návrh Slováckého krúžku přemístěn na parkán farního kostela, „aby věřícím i návštěvníkům vesnice připomínal hlubokou víru i pokoru lidového umělce." Ke křížům F. Vymyslického se váže píseň „Bojanovský křížu", slova složil v roce 1952 František Krša, melodii v roce 1956 Michal Komosný.
Prameny a literatura:
Hlavinka, K. – Noháč, J.: Hodonský okres. Brno 1926, s. 133.
Esterka, F. – Ondruš, V.: Dolní Bojanovice. Publikace k 800. výročí první písemné zprávy o trvání obce Dolní Bojanovice. Dolní Bojanovice 1996, s. 149. O Vymyslickém srov. tamtéž s. 130–131.
Krša, F.: Jak vznikla píseň Bojanovský křížu. Malovaný kraj 11, 1975, č. 2, s. 11.

5) Boží muka sv. Huberta v Dolních Bojanovicích
Umístění: v nejvyšším bodě katastru v trati Hašky
Parcela č.: 980/1, 982, 984 - dle pk, 2503 dle kn; R.č.: 0
Datace: 2000
Negativy NPÚ v Brně: Ma 36/001, 1-4/002
Ikonografie: Mathieu, L.: Vidění sv. Huberta, olej, 1846 z baziliky v Saint Hubert
Popis: Typ hranolových božích muk na čtvercovém půdorysu. Na čelní straně segmentově klenutá nika, v níž je obraz sv. Huberta. Vzadu vsazena do dříku leštěná deska s textem:

KU CTI A CHVÁLE
PÁNA NAŠEHO
A JEHO SLUŽEBNÍKA
SV. HUBERTA
VĚNUJÍ A O OCHRANU PROSÍ
BOJANOVŠTÍ MYSLIVCI
L.P. 9.7.2000
arch. ČERVENKA JOSEF

Stanová střecha s křížem ve vrcholu.
Rozměry: 76x76, sokl 91x91 cm, výška 350 cm
Materiál: cihla, omítka, krytina dvojitá bobrovka zašpičatělá
Historie: Postavilo Myslivecké sdružení Stupava z Dolních Bojanovic
Chronologie vzniku:
– myšlenka se zrodila v červenci 1999 a utvrdila se na první Hubertské pouti na Hostýně v témže roce
– 25. 2. 2000 shválen projekt myslivci
– vykoupeny pozemky po cca 70 m² z šesti soukromých parcel poblíž kóty 234 m/n.m., nejvyššího místa katastru
– důvod zvolení místa: jediné vhodné, frekventované, spojnice mezi obcemi, při podzimních honech zde bývá předávka na poslední výlov zvěře
– v dubnu 2000 podána žádost na stavební odbor
– ve stavbě uložen zápis s informacemi o světcově úctě, seznam členů sdružení, mince
– náklady 30 000 Kč

Místní stavitel Josef Červenka čp. 667 předložil tři návrhy - jedny boží muka hranolová, dvoje sloupová a myslivci si z nich vybrali ta hranolová. Postavili je mladší členové sdružení pod

vedením Ivo Nováka, projekt však zjednodušili a upustili od profilované kordonové římsy i patky se splávelem. Spotřeba cca 250 cihel, které koupili myslivci, písek poskytl obecní úřad. Stříška – použitá krytina vytvarována z větších bobrovek. Kříž vykoval umělecký kovář Petr Zajíc z Hovoran za 1500 Kč, desku s nápisem z leštěné žuly zhotovil kameník Vrána z Prušánek a obrázek sv. Huberta namaloval Božek Bortlík ze Starého Poddvorova podle originálu L. Mathieu: Vidění sv. Huberta, což je olej z roku 1846 z baziliky Saint Hubert. Květinovou výzdobu obměňuje manželka Ing. Lekavého (60 let). Péči o boží muka si vzal na starost Ing. Lekavý z čp. 74, předseda mysliveckého sdružení Stupava s tím, že ji vždy převezme další předseda.

Posvěcena byla 2. červencovou neděli 2000 za přítomnosti pomocného biskupa Petra Esterky a za asistence duchovních správců Petra Karase z Dolních Bojanovic a Pavla Nuata z Čejkovic. Asi pět set lidí. Hrála Šohajka. Vedle zasazeny dvě lípy
Konotace: Slavnostní posvěcení 9. 7. 2000 – přišlo procesí ze Starého Poddvorova (zorganizoval Božek Bortlík). V úvodním projevu Ing. Lekavý shrnul historii vzniku božích muk sv. Huberta a poděkoval všem jejich tvůrcům. Zdůraznil, že umístění vyplývá z lidské a sousedské sounáležitosti, neboť leží u důležité spojnice. Mělo by být milníkem pohody, klidu a pokoje. Projev ukončil slovy: *„Všem myslivcům a lovcům přeji, aby nám tato kaple připomínala zásady a dobré tradice svatohubertské, které vycházejí z Bohem daných zákonů a zákonů přírody."*

Místo bylo zvoleno i podle toho, že zde mívají při honech svačiny. Popřel, že by ve volbě místa hrála nějakou roli blízká pálenice, prý by byli raději, kdyby tam vůbec nebyla.

Pod božími mukami údajně vede podzemní chodba z obecního sklepa do Čejkovic – při stavbě pálenice asi 3 m hluboký trychtýř.

Majitelé pozemků, na nichž v trati Hašky boží muka stojí:
parcela č. 980/1 – Věra Hromková, čp. 485
982 – Anna Salajková čp. 787 a František Bílek čp. 414
984 – Marie Krupicová čp. 744

S těmito vlastníky uzavřelo myslivecké sdružení smlouvu o odprodeji části jejich pozemků tak, aby prostor kolem božích muk zabíral cca 2 ary a přešel do vlastnictví mysliveckého sdružení.
Prameny a literatura:
archiv Mysliveckého sdružení Stupava

6) Poklona sv. Vendelína v Ladné
Umístění: křižovatka ulic Růžové a Mlýnské
Parcela č.: 1348 dle pk, 701 dle kn, 560 dle mapy stabilního katastru z roku 1826; R.č.: 16031/7-1333
Datace: 2. polovina 18. století
Negativy NPÚ v Brně: 14207, 91294, Ma 8-9/020
Ikonografie: Foto č. 39 z r. 1961 (R. Jeřábek) v publikaci Podluží. Kniha o lidovém umění. Brno 1962, s. 37. – Záběr ulice s poklonou na původním místě
Popis: Drobná stavbička půlkruhového půdorysu stojí na okraji parku na křižovatce. Průčelí je na nárožích členěno pilastry, původně rýhovanými, s vyloženou římsovou hlavicí. Rýhování bylo při pozdějších úpravách odstraněno. Průčelí je završeno trojúhelníkovým štítem, v ploše zdobeným plastickým motivem mušle a rokaje. Vrchol štítu je osazen dvouramenným křížem. Horní části poklony je prolomena půlkruhově zaklenutou nikou se sochou světce. Spodní část poklony byla oddělena jednoduchou římsou, pod níž byla obdélná vpadlina. Ani toto členění fasády nebylo při pozdějších opravách obnoveno. Stavbička je zastřešena a kryta zeleně glazovanými prejzy. Poklona je zasvěcena sv. Vendelínovi. Polychromovaná keramická socha v nice ho zobrazuje jako mladého pastýře. Nescházejí ani Vendelínovy atributy: křížem přes prsa má pověšen na pravém boku roh, na levém brašnu a u nohou mu leží dva beránci. Jen o pastýřskou hůl, kterou držel v pravé ruce, již před léty přišel.
Materiál: cihla, omítka, glazované prejzy
Historie: Pozdně barokní poklona pochází z 2. pol. 18. století a je prý výrazem vděku za ukončení dobytčího moru. Dobytčí mor postihl v té době Moravu několikrát: 1752, 1754, 1769, 1770, 1788 a 1793. Zeleně glazovaná krytina a patrně i soška světce pocházejí z knížecích keramických závodů v Poštorné a jsou tedy mladší než vlastní stavba. Jinak na této pokloně není nic specificky podlužáckého, je lidovou podobou uměleckého slohu, vládnoucího v době jejího vzniku. Původně stála uprostřed dobytčí cesty a byla otočena směrem k Břeclavi, tedy čelem ke směru, z kterého se kolem ní honíval dobytek. Když začala překážet rozvíjejícímu se dopravnímu ruchu, byla roku 1974 přemístěna na okraj parku, opravena a v té době bylo zjednodušeno členění průčelí. Její původní polohu dodnes naznačuje vyvýšenina uprostřed křižovatky dnešních ulic Růžové a Mlýnské. Dle mapy stabilního katastru stála vedle cesty.
Konotace: Dříve zde bývalo pastvisko. Vedla kolem ní dobytčí cesta. Kolem rostou ořechy. Dříve v prosebné dny bývalo procesí až ke křížku u nádraží a v den svátku patronů kapliček a soch bývalo u nich požehnání.
Prameny a literatura:
Hosák, L.: Historický místopis země Moravskoslezské. Praha 1938, s. 257–258.

Podluží. Kniha o lidovém umění. Brno 1962, s. 37.
Břeclavsko. Brno 1969, s. 467
Vermouzek, R.: Dobytčí cesta. Jižní Morava 28, 1992, s. 64.
Týž: Provoz na dobytčí cestě. Jižní Morava 30, 1994, s. 62.
Matuszková, J.: Sv. Vendelín, jeho místo v lidové tradici a soupis památkově chráněných vyobrazení světce v okrese Břeclav. RegioM 95, 1996, s. 48.
Táž: Soupis památkově chráněných poklon v okrese Břeclav. RegioM (kulturně-vlastivědná revue okresu Břeclav) 1998, s. 116.
Táž: Kaple sv. Vendelína. Jihomoravský deník, Rovnost, 21. 2. 1998, s. 4.
Táž: Drobná sakrální architektura na Podluží. Národopisná revue 9, 1999, s. 20.

7) Kaplička sv. Terezie se zvonicí v Kosticích

Umístění: na křižovatce v centru obce
Parcela č.: 275 – mapa stabilního katastru, 2800/5 – dle kn; R.č.: 30234/7-1312
Datace: 1750, dřevěná zvonice 1857
Negativy NPÚ v Brně: 14205, 91285, Ma 28-35/025 a 12-27/026
Ikonografie:
Popis: Historizující stavba stojí na křižovatce uprostřed obce. Je téměř čtvercového půdorysu s čtyřbokou věží v závěru. Průčelí kapličky bylo členěno nárožními pilastry s římsovou hlavicí a prolomeno na osu pravoúhlým vchodem, nad nímž je obdélná deska s minuskulním nápisem: *Ke cti a chvále sv.Terezie R.1861.* Ořímsovaný trojúhelníkový štít má v tympanonu pravoúhlou niku, v níž je soška sv. Floriána. Boční fasády jsou prolomeny jedním lunetovým oknem s šambránou a klenákem ve vrcholu. Pod oknem úsek parapetní římsy. Podstřešní profilovaná římsa kapličky nese sedlovou střechu, v jejímž vrcholu je jednoramenný kříž.

Rovněž věž je členěna pilastry na nárožích. Vchází se do ní pravoúhlým vchodem, protilehlým vchodu do kapličky. Zvonicové patro je odděleno kordonovou římsou a na každé straně je prolomeno jedním půlkruhově zaklenutým oknem se šambránou, klenákem ve vrcholu a podokenní římsou. Zvonici kryje stanová střecha s křížem a korouhvičkou ve vrcholu. Při opravách v 70. letech byla fasáda zjednodušena, odstraněním římsových hlavic se z pilastrů staly leseny, takže stěny kapličky i věže jsou nyní členěny lesenovými rámy. Současně byly otlučeny šambrány s klenákem a podokenní římsy.
Materiál: cihla, omítka, pálená krytina
Historie: Na místě nynější kapličky bývala dřevěná zvonice – je zaznačena na mapě Josefského vojenského mapování z let 1764–1768 a na mapě stabilního katastru z roku 1826 je zakreslena jako spalný objekt. Kaplička byla postavena na náklady obce v roce 1857 a v roce 1861 byla vysvěcena. Konsistoř dovolila jednou do roka – v pondělí na hody – sloužit u kapličky mši. V roce 1868 byly zakoupeny dva zvony a jeden z nich byl za první světové války zrekvírován.

Povrch křižovatky, na níž kaplička stojí, je asfaltový, což je příčinou špatného odvětrávání zdiva a jeho značné vlhkosti zejména v soklové části. V roce 1996 byla tedy zahájena celková oprava, vedená snahou stavbu odvlhčit, proto bylo také památkáři doporučeno nahrazení betonové mazaniny v interiéru cihelnou dlažbou. Ke zlepšení vzhledu přispělo odstranění nefunkční konzoly el. vedení a rozhlasového tlampače a vyspravení fasády klasickou vápennou omítkou. V roce 1999 – nové zvony, elektrifikace zvonění.
Konotace: V obci není kostel a Kostice jsou přifařeny do sousedních Tvrdonic, u kapličky se odbývají bohoslužby v pondělí na hody (15.10.) a po nich se jde s průvodem na hřbitov, na Boží tělo a při slavnosti dožínek. Místní písmák Jakub Darmovzal ve svých pamětech zaznamenal, že v době pondělní hodové mše vyjel jistý hospodář (Třetina z č. 56) s vozem na pole a za rušení bohoslužeb dostal od rychtáře pokutu 5 zlatých. Stalo se to prý asi v roce 1870.
1924 zavedeno Boží tělo s mší svatou u kapličky a od ní pak vycházel průvod.
SOA Hodonín VMHO – 12 Kostice: *„Zvonica" je asi z poč. 19. století, původně dřevěná s jedním zvonem. Později byla postavena z cihel. A v roce 1861 k ní byla přistavěna kaplička ke cti sv. Terezie. Při stavbě rozpadlé kapličky se zde hledal poklad kuruckého vůdce – marně. Dvakrát do roka se u ní slouží mše – na hody a o Božím těle. V pondělí ráno na hody se celá vesnice sejde na mši u kaple se zvonicí a odtud s jde na kerchov.*
O udržování kaple se stará spolek sv. Terezie.

Původní zvony zrekvírovány v roce 1915, nové pořízeny v letech 1922–23. Větší je zasvěcen sv. Josefovi a je na něm nápis: Koupen v roce 1922. Jeho mluva: „Brav mňa vyrył, panna mňa našła." Zvoní se jím při bouřích, požárech, pohřbech, vždy před svátkem a 3 x denně. Menší zvon – umíráček, zvoní se jím zemřelému.

V době komunistické vlády musel tvrdonický farář, kam jsou Kostice přifařeny, písemně žádat okresního církevního tajemníka o povolení hodových bohoslužeb u kapličky a průvodu na hřbitov. 2. října 1956, dopisem čj. vnitř. 1257/56 odpovídá tvrdonickému faráři ve věci konání průvodu nečitelně podepsaný vedoucí odboru pro vnitřní věci: *„Odbor pro vnitřní věci nebere na vědomí Vaše*

oznámení o konání mše a průvodu na hřbitov v Kosticích, protože není pravda, že by v minulých letech se tato pobožnost konala. O tom, že průvod nebyl brán na vědomí Vás můžeme přesvědčit materiálem u zdejšího úřadu. Konali-li se průvod přece, pak vědomě proti zdejšímu rozhodnutí, z čehož by musely býti vyvozeny patřičné důsledky." (SOA Břeclav, fond A 4 ONV Břeclav 1949–1960, inv. č. 383, karton 80)

Prameny a literatura:

Státní ústřední archiv v Praze, fond Josefské vojenské mapování – Morava, sekce 122
Ústřední archiv zeměměřičství a katastru, Praha, císařský otisk inv. č. 1292
SOA Hodonín VMHO 12 Kostice
Pamětní kniha obce Kostic z r. 1928, s. 383–385.
SOA Břeclav, fond A 4 ONV Břeclav 1949–1960, inv. č. 390 a 383, karton 80
Archiv NPÚ v Brně
Noháč, J.: Břeclavský okres. Brno 1911, s. 209.
Hosák, L.: Historický místopis země Moravskoslezské. Praha 1938, s. 257.
Břeclavsko. Brno 1969, s. 453.
Kostice – dějiny a lidová kultura (Red. J. Janák). Brno 1991, s. 91 a 151.
Matuszková, J.: Soupis památkově chráněných kapliček v okrese Břeclav. RegioM 94, 1995, s. 31.
Táž: Kaplička sv. Terezie v Kosticích. Jihomoravský deník, Rovnost, 26.5.1998.
Miklicová-Studenková, T.: Boží tělo. Malovaný kraj 38, 2002, č. 3, s. 34.

8) Lekvárníkových kříž z roku 1813 v Lanžhotě

Umístění: Tento kříž stojí na hrotu trojúhelníkové Nádražní čtvrti, před domem, kde kdysi bydlela rodina Lekvárníkovych.
Parcela č.: 701 – mapa stabilního katastru
2612/3 – dle PK; R.č.: 0
Datace: 1813
Negativy NPÚ v Brně: Ma 26-012 až 27-012, Ma 14-037
Ikonografie: Koželuha č. 101
Popis: Na nízké podnoži podstavec s konicky tvarovaným dříkem, jehož stěny jsou členěny lichoběžníkovými vpadlinami, z nichž pod římsovou deskou plasticky vystupuje rostlinný závěs. Na tomto podstavci býval dle Koželuhovy ikonografie kamenný kříž s kamenným korpusem, který byl v 2. polovině 20. století nahrazen litinovým křížem ze hřbitovního náhrobku. Sokl je barevně pojednán modrobíle a vpadliny jsou ozdobeny nástěnným ornamentem vycházejícím z místní tradice. Na čelní straně letopočet 1813.
Materiál: cihla, omítka, kámen, litina
Historie: Lanžhotská farní kronika, s. 13, zápis z r. 1813:
„A hle zase ku cti a chvále Boží nechal zmíněný Michal a jeho manželka Marya Tuček z Lanžhota č. 45 udělat ve Skalici kamenný kříž, a sice ten který v poli na drahách stojí na dlouhú památku obci lanžhotské a pro upamatování smrti našeho Ježíše a spasitele Krista, který nevinnou smrtí za nás na kříži umřel. Kteryžto kříž koštoval dohromady 400 rýnských šajnů Tento kříž byl akorád v hody r. 1813 od podivínského pana děkana posvěcený

Pavel Tuček	*pudmistr*
Jakub Uher	*konšel*
Ondra Černý	*dtto*
Jan Šesták	*dtto*
Tomáš Hubička	*obecní hospodář*
Michal Tuček	*rychtář*
Josef Straka	*konšel*
Martin Krajíček	*dtto (psáno Kragiczek)*
Cyril Hekl	*dtto*
Vencl Čermák	*školní učitel a obecní písař"*

Roku 1999 jej opravila a vymalovala místní malérečka Marie Švirgová. Kříž byl původně kamenný, když jej před lety bouře poškodila, nahradil jej František Vlašic kovovým ze hřbitova.
Konotace: Tento kříž stojí na hrotu trojúhelníkové Nádražní čtvrti, před domem, kde kdysi bydlela rodina Lekvárníkovych. Lekvárníci byla přezdívka. Tato rodina byla údajně proslulá vařením lekvaru z trnek, proto jim říkali Lekvárníci. Z jakého důvodu kříž postavili, není mi známo. Je na něm letopočet 1813 a jde tedy o jeden z nejstarších lanžhotských křížů.

Kříž stojí na začátku tzv. Hrobečkové cesty, polní cesty vedoucí přes železniční trať do Kostic a je v části za tratí lemována řadou hrobů. Na druhém konci cesty se nachází Benešovych kříž. O kříž se stará František Vlašic.

SOA Hodonín, VMHO 50 Průvodce po místních památkách:

Lanžhot – chodníkem rovnoběžným (s drahou- dopsáno dodatečně rukou) k Brodskému se od nádraží přijde k nové ulici nedávno vzniklé, u posledního domku je kříž. V těch místech se prý nachází v zemi obrovský poklad, zakopaný jedním tureckým bohačem. Zatáčí se do leva a přijde se ke škole (Lekvárníkovych kříž?)

Jožulka Uher pověst o pokladu nezná.

Druhý křížový den šlo prosebné procesí z kostela k božím mukám v Súhradech, odtud Hlubokou a Vrbkovou cestou

k „Jánu", ke kříži na počátku nádražní ulice a zpět do městečka.
Prameny a literatura:
Farní kronika s. 13, zápis z r. 1813
Lanžhot-hody 1999, vyd. Ing. Jiří Cypris, nestr.
SOA Hodonín, VMHO 50 Průvodce po místních památkách
Archiv autorky – korespondence s Jožulkou Uhrem
Uher, J. – Vlašic, F.: Kamenný kříž. Lanžhot – hody 1999, nestr.
Vermouzek, R.: Období kapitalismu. In: Lanžhot, příroda a dějiny. Praha 1983, s. 243.
Matuszková, J.: Lekvárníkovych kříž v Lanžhotě. Malovaný kraj 39, 2003, č. 2, s. 34, 1 bar. foto oto na zadní straně obálky.
Táž: Němí svědkové života na cestách – na příkladu Lanžhota. In: Staré stezky 8, 2003, s. 171.

9) Boží muka trojboká v Tvrdonicích
Umístění: na křižovatce cest u kostela směrem k Týnci
Parcela č.: 3058/1 – dle pk 466; R.č.: 32687/7-1737
Datace: 1760
Negativy NPÚ v Brně: 14219, 91384, 1113378 – 81, Ma 30 až 32-041, 28-30/044
Ikonografie: Koželuha č. 89
Popis: Oku lahodící stavbička se ukrývá se pod vzrostlou lípou na křižovatce u kostela a ukazuje cestu k Týnci. Architektonicky příliš složitá cihelná stavba stojí na trojúhelníkové odstupňované základně a vyložená kordonová římsa ji dělí na dvě poloviny. Dolní část je na každé straně členěna mělce vpadlým pravoúhlým rámem, nad nímž je barevný ornament s ústředním motivem granátového jablíčka. Horní polovina božích muk je prolomena hlubšími nikami s ujmutými horními rohy. I ony jsou lemovány ornamentální nástěnní malbou, která je v tomto případě rozvinuta na větší ploše, což svědčí o významnějším postavení horních nik i o maléreččině přirozeném citu pro míru. V nikách jsou umístěny olejomalby na plechu. Jednotlivé obrazy znázorňují - Pannu Marii Sedmibolestnou, sv. Floriána a sv. Vendelína. Dolní nika pod obrazem P. Marie je osazena skleněnou destičkou s letopočtem L.P. 1760. Boží muka jsou zastřešena trojbokou střechou, v jejímž vrcholu je dvouramenný kříž. Keramická krytina barevně dotváří malebný vzhled stavbičky, která je pojednána v barvách důvěrně známých – šmolkově modrá podrovnávka, sněhobílé stěny a červená střecha.
Materiál: cihla, omítka, nástěnní malba, keramická krytina
Historie: Barokní boží muka postavili na vlastní náklady v roce 1760 tvrdoničtí obyvatelé jako výraz díků za to, že přežili morovou nákazu. Olejomalby jsou však mnohem mladší. Stavebně byla boží muka opravena na náklady obce v roce 2000.
Konotace: Malérečka Anna Darmovzalová je pravidelně opravuje před červnovými národopisnými slavnostmi Podluží v písni a v tanci. Boží muka dnes stojí uprostřed obce, avšak ještě počátkem 20. století se nacházela na jejím okraji a za nimi se rozkládalo obecní pastvisko Trávníky, později přeměněné na čtvrť nových rodinných domků. V době, kdy se ještě v Tvrdonicích provozovala rovinná pastva, rozdělovali u těchto božích muk obecní pastýři kravák a junák dobytek na krávy a jalovinu, neboť dále je na pastvu hnali odděleně. Tím lze vysvětlit vyobrazení sv. Vendelína, ochránce dobytka a patrona pasáků, v jedné z nik. Sv. Florián měl odvrátit požáry a Panna Maria Šaštínská v další nice připomíná oblíbené poutní místo.
Prameny a literatura:
SOA Hodonín, fond VMHO 35 Tvrdonice
Spisový archiv NPÚ v Brně – korespondence z roku 1943
Mapa stabilního katastru z roku 1827
Hosák, L.: Historický místopis země Moravskoslezské. Praha 1938, s. 256.
Matuszková, J.: Sv. Vendelín a jeho místo v lidové tradici. Světci v lidové tradici. Sborník příspěvků z konference karpatologické komise pro lidové obyčeje MKKK konané v Uherském Hradišti v roce 1995. (Red. L. Tarcalová) Uherské Hradiště 1995, s. 257.
Táž: Sv. Vendelín, jeho místo v lidové tradici a soupis památkově chráněných vyobrazení světce v okrese Břeclav. Regiom 95, 1996, s. 49–50.
Táž: Soupis památkově chráněných božích muk v okrese Břeclav. RegioM 96–97, Mikulov 1997, s. 110.
Táž: Boží muka v Tvrdonicích. Malovaný kraj 37, 2001, č. 3, s. 50, foto na zadní straně obálky.

10) Obrázek Panny Marie v Tvrdonicích
Umístění: stál na nejvyšším místě u polní cesty do Hrušek
R.č.: 0
Datace: 2. polovina 19. století
Negativy NPÚ v Brně: Ma 5/042
Ikonografie: Koželuha 88
Popis: Dřevěný sloupek s uzavíratelnou skříňkou ve vrcholu. Ve skříňce polychromovaná dřevořezba P. Marie
Materiál: dřevo
Historie: Říkalo se mu též Mrázův obrázek podle donátora. U cesty do Hrušek je „na stúpku" obrázek P. Marie. *„Dysi sekáči sékli obilé v tem místě. Strhua sa veliká búřka a zahnaua sekáčů dom. Mezi sekáčama byu zbožný muž. Ten uviděu v blesku P. Mariu.*

I dau ten stúpek s obrázkem P.M. postavit na tem místě, kde ju uviděu v blesku." Zbožný muž se jmenoval Mráz.
Konotace: Obrázek stál u polní cesty do Hrušek za Láníčkovych křížem, říkalo se zde „u obrázka", zanikl v 2. polovině 20. století, dnes je v tom místě benzinová pumpa.
Prameny a literatura:
SOA Hodonín – VMHO 35 Tvrdonice
Frolec, V.: Tradiční způsob života a kultura. In: Tvrdonice – příroda, dějiny a lidová kultura podlužácké obce. (Red. J. Janák.) Brno 1986, s. 357.

11) Obrázek Panny Marie Pomocné v Týnci
Umístění: na dubu u kapličky Panny Marie
R.č.: 0
Datace: 1757
Negativy NPÚ v Brně: Ma 21 a 23/041
Ikonografie: viz Koželuha č. 76
Popis: V dřevěném rámu se stříškou je vsazena olejomalba na plechu, reprodukující ikonografický typ Panny Marie Pomocné.
Materiál: dřevo, plech
Historie: Obrázek zavěšen na strom na památku zjevení Panny Marie v roce 1757.
V roce 1891 vedle památného stromu postavena kaplička, rovněž zasvěcená Panně Marii.
Konotace: Obraz Panny Marie visel na dubu, na němž se dle pověstí zjevila Panna Maria jednomu vojákovi. Na památku zjevení byl na strom zavěšen obrázek Panny Marie Pomocné s letopočtem 1757. Aby byl uchráněn před povětřím, bylo rozhodnuto, že bude přemístěn do farního kostela v Moravské Nové Vsi. Když byl obraz převážen v doprovodu kněží a věřících, průvod dojel nad kostel, koně se zastavili a nemohli pokračovat v cestě. Průvod proto změnil směr a pokračoval k týneckému kostelu, kde byl obraz umístěn na oltáři.

Zpráva o příhodě se rozšířila po celém okolí a lidé věřili, že Panna Maria si Týnec oblíbila a nepřeje si, aby byl její obraz převezena jinam. Po převozu do kostela byl na dub umístěn jiný obraz, malovaný na dřevě. Když dožil, nechal obecní výbor v roce 1859 namalovat nový obraz na plechu. V roce 1938 byl restaurován akademickým malířem Antonínem Tomkem, který v té době v Týnci učil. Obraz visí na dubu dodnes. Pověst o dubu – dub měl rozložitou korunu, nerostl do výšky, suché větve z koruny zasahovaly až do cesty, proto měl být poražen. Když začali kmen dubu řezat pilou, vytékala z rány krev a z koruny se ozval hlas: „Neřež, když nesadils."

Typ Panna Marie Hilfe dle pasovské verze obrazu Lucase Cranacha Staršího (z roku 1537), uctívaného od roku 1625 na hlavním oltáři farního kostela sv. Jakuba v Innsbrucku, pasovská verze pochází z roku 1622. Úcta k Panně Marii Pomocnici byla podpořena vítězstvím nad Turky u Vídně v roce 1683. Poutě bývaly v květnu a po svátku Neposkvrněného početí Panny Marie (8.12.). Přicházeli poutníci asi z 20 míst nejen okolních, ale také z Rakouska a z Uher.

Hostec a ohnipara (strupy na hlavě a na obličeji) se léčí zavrtáváním do stromu. Nemocnému se ustřihne trochu vlasů a nehtů a podle povahy se navrtá dírka do dubu (tvrdá povaha) nebo do lípy (měkká povaha), do ní se vloží ustřižené a zatluče se lískovým kolíčkem, uřezaným na Štědrý den po východu slunce. Hostec se zavrtával do staleté lípy u hřbitova nebo do dubu u kapličky u silnice k Tvrdonicím.

Matky s dětmi, které měly bolavé oči, chodívaly k týnecké P. Marii, aby je vyléčila. Mazaly dětem oči tukem z věčného světla, kde se prý svítívalo máslem. Máslo přinášely hospodyně jako oběť – vždy prvé, které nastloukaly.
Prameny a literatura:
SOA Hodonín, fond VMHO 36 Týnec
Eichler, K.: Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rakouském Slezsku I/2. Brno 1888, s. 369–373
Noháč, J.: Břeclavský okres. Brno 1911, s. 259.
Odehnal, F.: Poutní místa Moravy a Slezska. Praha 1995, s. 120.
Památky místní v Týnci. V Týnci v dědině, zprávy – informace, říjen 1996, č. 9, s. 6–7.
Štajnochr, V: Panna Maria Divotvůrkyně. Uherské Hradiště 2000, s. 238 a 245.
Prokop, J.: Týnec – jediné poutní místo na Podluží. Pověsti a skutečnosti. Rukopis 2001, s. 4. Publikováno v Malovaný kraj 37, 2001, č. 6, s. 16.